

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv,
www.tiesibsargs.lv

2015. gada 10 aprīlī Nr. 1-6/5 Rīgā

Satversmes tiesas tiesnesei
Inetai Ziemelei
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2015-01-01

2015.gada 9.martā Tiesībsarga birojā saņemts Jūsu lēmums (reģistrēts ar Nr.89), ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2015-01-01 „Par Latvijas valsts karoga likuma 7. panta pirmās un otrās daļas un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam”. Lēmumā tiesībsargs uzaicināts izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem varētu būt nozīme minētajā lietā. Lēmumam pievienota pieteicējas S. Olsenas (turpmāk – Pieteicēja) konstitucionālās sūdzības kopija.

Latvijas valsts karoga likuma 7.panta pirmā un otrā daļa paredz:

(1) Latvijas valsts karogu pie publisko personu ēkām, privāto tiesību juridisko personu un personu apvienību ēkām, kā arī dzīvojamām ēkām novieto 1.maijā, 4.maijā, 21.augustā, 11.novembrī un 18.novembrī.

(2) Latvijas valsts karogu sēru noformējumā pie publisko personu ēkām, privāto tiesību juridisko personu un personu apvienību ēkām, kā arī dzīvojamām ēkām novieto 25.martā, 14.jūnijā, 17.jūnijā, 4.jūlijā un decembra pirmajā svētdienā.

No konstitucionālās sūdzības satura izriet, ka Pieteicēja apstrīd likumā noteikto karoga izvietojanas pienākumu pie privātmājām. Tādējādi, sniedzot viedokli lietā Satversmes tiesai, vērtēšu Latvijas valsts karoga likuma 7.panta pirmās un otrās daļas, ciktāl tas attiecas uz Latvijas valsts karoga lietošanu svētku, atceres un atzīmējamās dienās pie privātpersonu dzīvojamām ēkām un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ panta atbilstību Satversmes 100.pantam.

Vēlos vērst uzmanību uz to, ka 2009.gadā 26.martā Tiesībsarga birojs sniedza atzinumu, vai valsts varas prasība privātpersonām valsts svētkos izkārt valsts karogu nepārkāpj cilvēka politiskās tiesības. Attiecīgajā laika periodā spēkā esošā likuma „Par Latvijas valsts karogu” 2.pants paredzēja, ka vismaz vienpadsmit dienas gadā pie dzīvojamām mājām paceļams valsts karogs atbilstošā noformējumā. Šajā atzinumā Tiesībsarga birojs vērtēja spēkā esošo regulējumu attiecībā uz valsts karoga izkārtšanu pie privātmājām un tā atbilstību Satversmes 100.pantam un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas (turpmāk – Konvencija) 10.pantam. Atzinumā tika secināts, ka pastāvošais regulējums par valsts karoga izkārtšanu privātpersonām ir uzskatāms par nesamērīgu un personas pamattiesības ierobežojošu. Attiecībā uz valsts karoga izkārtšanas pienākumu privātpersonām daļēji izmantošu 2009.gada atzinumā iekļautos argumentus. Pieteicēja konstitucionālās sūdzības juridisko pamatojumu galvenokārt balstījusi uz Tiesībsarga biroja 2009.gada 26.marta atzinumu Nr. 6-6/111, ko viņa savā sūdzībā arī norāda.

Iepazīstoties ar konstitucionālo sūdzību, Satversmes tiesas lēmumu lietā Nr. 2015-01-01, kā arī izmantojot Tiesībsarga biroja 2009.gada 26.marta atzinumu Nr. 6-6/111, sniedzu šādu viedokli.

Satversmes 100.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

Kā atzinusi Satversmes tiesa,¹ vārda brīvība aptver ļoti plašu jomu un ietver divus aspektus – privāto un publisko aspektu. Vārda brīvības privātais aspekts nozīmē, ka katrai personai ir tiesības uz saviem uzskatiem, tiesības turēties pie tiem un brīvi tos paust. Vārda brīvība ir viens no nepieciešamiem priekšnosacījumiem tādas sabiedrības veidošanā, kura būtu balstīta uz savstarpēju cieņu.

Simbolu valkāšana vai izvietošana arī ietilpst dažādās „izpaušmes” formās Konvencijas 10.panta izpratnē.²

Latvijas karogs uzskatāms par vienu no Latvijas valsts simboliem. Ar karoga pacelšanu personas pauž ne tikai savu personīgo viedokli par attiecīgiem notikumiem un personām, bet arī politiskos uzskatus. Valsts karoga pacelšana bieži saistās ne tikai ar valstiskā un nacionālā patriotisma paušanu, bet arī ar politiskās lojalitātes vienam vai otram vēsturiski svarīgam notikumam paušanu, dažādu vēsturisku notikumu atceri un godināšanu. Tādējādi secināms, ka karoga pacelšana ietilpst personas tiesībās brīvi paust savus uzskatus.

¹ Satversmes tiesa.2003-02-0106.05.06.2003. 1.punkts

² Murat Vural v. Turkey. Nr. 9540/07. 2015.gads, 46.rindkopa.

Latvijas valsts karoga likums stingri reglamentē valsts karoga pacelšanas kārtību noteiktos datumos. Šāda stingri reglamentēta karoga pacelšanas kārtība ierobežo indivīda brīvību, jo nav iespējams paust personisku attieksmi pret konkrētajiem notikumiem. Tādējādi valsts, uzliekot pienākumu personai pacelt valsts karogu noteiktajās dienās, iespējams, liek rīkoties pretēji savai pārlicēbai.

Satversmes 116.pants paredz, ka Satversmes 100. pantā paredzētās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūras izriet, ka tiesības uz vārda brīvību iespējams ierobežot, ja ierobežojums noteikts ar likumu, atbilst leģitīmam mērķim un ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Uzskatu paušanas brīvības ierobežojums noteikts Latvijas valsts karoga likumā.

Latvijas valsts karoga likumā *expressis verbis* nav iekļauts leģitīmais mērķis konkrētās pamattiesības ierobežošanai. Šī likuma anotācijā³ norādīts, ka pienākums pastāvīgi lietot Latvijas valsts karogu pie nozaru ministriju un pašvaldību ēkām ir, lai popularizētu Latvijas valsts simbolu lietošanu sabiedrībā un stiprinātu nacionālo pašapziņu.

No tā var secināt, ka ideja par nacionālās pašapziņas veicināšanu attiecas arī uz privātpersonām. Nacionālās pašapziņas veicināšanai ir būtiska nozīme, tomēr nedz Satversmē, nedz Konvencijā tā nav tieši iekļauta kā leģitīms mērķis vārda brīvības ierobežošanai. Vienlaikus jāpiekrīt domai, ka spēcīga nacionālā pašapziņa stiprina arī demokrātisko valsts iekārtu un netieši varētu veicināt sabiedrības labklājību, kas tiek uzskatīti par leģitīmiem mērķiem.

Vērtējot esošā ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, būtu vērtējama arī tā sociālā nepieciešamība un samērīgums.

Aplūkojot konkrētā ierobežojuma samērīgumu, var secināt, ka ierobežojums noteikts ar mērķi veicināt nacionālo pašapziņu, pieminēt sabiedrībai svarīgus vēsturiskus notikumus un ir vērst uz sabiedrisko vērtību atzīšanu un attīstību.

18.novembrī Latvijā tiek svinēta Latvijas Republikas Proklamēšanas diena. Savukārt 4.maijā mēs atceramies Latvijas Republikas Neatkarības

³ Anotācija pieejama:

<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/1BF556D7B000B313C22575C10022CABA?OpenDocument#a>

atjaunošanas dienu, jo 1990.gada 4.maijā tika pasludināta Deklarācija par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu.

Kā atzīmēts Konstitucionālās komisijas viedoklī „Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu” „valsts izveides laikā un līdz pat okupācijai 1940.gadā Latvijas sabiedrībai Latvijas valsts nacionālais raksturs bija acīmredzami skaidrs, taču pēc 50 okupācijas gadiem, kad Latvijas valsts neatkarība tika atjaunota, tas daļai sabiedrības vairs nebija pašsaprotams.”⁴

Skaitliski lielai iedzīvotāju daļai, kas Latvijā ieceļojusi pēc 1940.gada un viņu pēctečiem loģisku apsvērumu dēļ nav šīs vēsturiskās atmiņas, tāpēc pārējai Latvijas sabiedrībai un valstij ir pat pienākums skaidrot konkrētu vēsturisku faktu un datumu nozīmīgumu. Latvijas valsts karoga izkāršana 18.novembrī un 4.maijā gan pie valsts un pašvaldību ēkām, gan pie privātpersonu dzīvojamām mājām veicinātu nacionālo pašapziņu un piederību valstij. Valsts karoga pacelšana veicinātu šo Latvijas vēsturei fundamentāli nozīmīgo notikumu atceri.

Latvijas sabiedrības saliedētība, integrācija, demokrātiskas valsts iekārtas stiprināšana var notikt akceptējot Latvijas valsti un tās pamatvērtības, simbolus. „No tā izriet arī valsts pienākums, pārvarot okupācijas sekas, veicināt sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas, kultūras un sociālās atmiņas bāzes, kurai jābūt atvērtai un visai sabiedrībai pieejamai.”⁵

Šie Latvijas vēsturei tik nozīmīgie datumi atspoguļojas arī 2014.gada 19.jūnijā pieņemtajā Satversmes preambulā, kura atsaucas uz 1918.gada 18.novembri, kad tika proklamēta Latvijas valsts un 1990.gada 4.maiju, kad tika atjaunota valstiskā neatkarība uz valsts nepārtrauktības pamata.

Nešaubīgi, ka arī 1.maijs (Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena) 21.augusts (Konstitucionālā likuma „Par Latvijas Republikas valstisko statusu” pieņemšanas diena) un 11.novembris (Lāčplēša diena) iezīmē būtiskus notikumus Latvijas un latviešu tautas vēsturē, tomēr uzskatu, ka šo dienu atceri var sekmēt citos alternatīvos veidos, citastarp aicinot iedzīvotājus izkārt Latvijas valsts karogu, bet neuzliekot to par pienākumu, kura neievērošanas gadījumā piemērojamas soda sankcijas.

Saskaņā ar Latvijas valsts karoga likumu 25.martā, 14.jūnijā, 17.jūnijā, 4.jūlijā un decembra pirmajā svētdienā Latvijas valsts karogs ir jāpaceļ sēru noformējumā. Šajās dienās atceramies konkrētus vēsturiskus notikumus un godinām kritušos, izsūtītos, nonāvētos. Tomēr jāatzīmē, ka vēsturisko patriotismu nav iespējams veicināt piespiedu veidā – uzliktot indivīdam

⁴ Konstitucionālā tiesību komisija. Viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 2012.gada 17.septembris. 72.lpp. Pieejams: http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf

⁵ Konstitucionālā tiesību komisija. Viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 2012.gada 17.septembris. 87.lpp. Pieejams: http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf

pozitīvu pienākumu veikt aktīvas darbības, lai atcerētos vēsturiski nozīmīgus notikumu un godinātu personas. Šāds pienākums nekādā veidā nevar veicināt demokrātiskas valsts iekārtas stiprināšanu, jo darbojas kā piespiedu represīvs mehānisms. Tā ietvaros katram indivīdam, kas kādu apstākļu dēļ nevēlas vai nespēj paust godinošu attieksmi pret konkrētajiem notikumiem vai personām tiek noteikts sods par šā pienākuma nepildīšanu.

Vienlaikus jānorāda, ka laika gaitā Latvijā ir norisinājušies daudzi vēsturiski notikumi, kuru pieminēšana izraisa dažādu attieksmi iedzīvotāju vidū. Šobrīd indivīdiem tiek liegta iespēja brīvi paust savus uzskatus un attieksmi pret šiem vēsturiskajiem notikumiem, tādējādi ierobežojot personu izteiksmes brīvību.

Tāpēc uzskatu, ka šajos datumos (25.martā, 14.jūnijā, 17.jūnijā 4.jūlijā un decembra pirmajā svētdienā sēru noformējumā, kā arī 1.maijā, 21.augustā, 11.novembrī) nav iespējams konstatēt ierobežojuma piemērotību, jo izvirzīto mērķi var sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Izveidojusies situācija, ka privātpersonas likumā noteiktajās dienās bieži vien pacel valsts karogu pie tām piederošajām ēkām nevis patriotisma vadīti, pieminot vēsturisku notikumu vai solidarizējoties ar konkrētā notikuma upuriem, bet gan bailēs no iespējamā administratīvā naudas soda, kas, savukārt neveicina nacionālo pašapziņu un demokrātiskas iekārtas stiprināšanu. Tāpat nav iespējams konstatēt ierobežojuma nepieciešamību, jo tā mērķis būtu sasniedzams arī ar citiem līdzekļiem. Vēsturisko notikumu pieminēšanas veicināšanu varētu īstenot, piemēram ar iedzīvotāju informēšanu par vēsturiskajiem notikumiem, skaidrojumiem par šo notikumu nozīmīgumu Latvijas un pasaules vēsturē un sabiedrisko vērtību attīstībā, kā arī aicinājumiem atcerēties un godināt šos notikumus, izkarot Latvijas valsts karogu. Izvērtējot piemērotā līdzekļa nepieciešamību, var secināt, ka iepriekšējā punktā minētie līdzekļi būtu tikpat iedarbīgi un mazāk ierobežotu pamattiesības. Tādējādi izvēlēto līdzekli nevar uzskatīt par atbilstošu nepieciešamības kritērijam.

Skaidrības labad vēlreiz jāuzsver, ka karoga pacelšanas pienākums pie publisko personu ēkām Latvijas valsts karoga likuma 7.panta pirmajā un otrajā daļā norādītajos datumos būtu noteikti saglabājams.

2009.gadā Tiesībsarga birojs lūdza sniegt viedokli Tieslietu ministrijai par likuma „Par Latvijas valsts karogu” 2.pantā noteikto valsts karoga pacelšanas pienākumu privātpersonām pie tām piederošajām ēkām un šī regulējuma atbilstību cilvēktiesībām. Savā vēstulē Tieslietu ministrija pauda viedokli, ka šī pienākuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā, lai sasniegtu leģitīmu mērķi, var būt strīdīga. Kā Tieslietu ministrija uzsvēra, šāds pienākums ir saistīts ar sabiedrības morāles vērtībām un paražām, kas vadoties no vispārējiem tiesību principiem, nebūtu nosakāms normatīvajos aktos kā obligāts pienākums ar sankciju pārkāpuma gadījumā.

Lieta Nr. 2015-01-01 Satversmes tiesā ierosināta arī par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ panta atbilstību Satversmes 100.pantam.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ pants paredz:

Par Latvijas valsts karoga vai citu valstu karogu nepacelšanu Saeimas, Ministru kabineta, republikas pilsētu domju vai novadu domju noteiktajās dienās vai gadījumos, kā arī par Ministru kabineta noteiktā Latvijas valsts karoga pacelšanas veida vai kārtības pārkāpšanu izsaka brīdinājumu.

Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz četrdesmit euro.

Uzskatu, ka administratīvais sods, kurš paredzēts Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ pantā par valsts karoga nepacelšanu būtu saglabājams attiecībā uz diviem datumiem – 18.novembrī un 4.maiju, tomēr diskutējams būtu jautājums par soda apmēru. Šobrīd administratīvais sods ir pietiekami liels, turklāt dažkārt ēku īpašnieki, kuri ir gados veci cilvēki vai ilgstoši nedzīvo sev piederošajās ēkās, objektīvu iemeslu dēļ nespēj izpildīt karoga pacelšanas pienākumu.

Nemot vērā minēto, var secināt, ka Latvijas valsts karoga likuma 7.panta pirmajā daļā noteiktais valsts karoga pacelšanas regulējums pie privātpersonu dzīvojamām ēkām 1.maijā, 21.augustā, 11.novembrī, kā arī Latvijas valsts karoga likuma 7.panta otrajā daļā – 25.martā, 14.jūnijā, 17.jūnijā, 4.jūlijā un decembra pirmajā svētdienā kalpo leģitīmam mērķim. Tomēr ierobežojums nav uzskatāms par samērīgu un nepieciešamu demokrātiskā sabiedrībā. Pastāv citi līdzekļi, kas varētu būt tikpat iedarbīgi un ierobežotu pamattiesības mazāk jūtami. Tādējādi minētais ierobežojums nevar pastāvēt demokrātiskā valstī.

Savukārt 18.novembris un 4.maijs ir datumi, kuri ir izšķiroši neatkarīgas Latvijas Republikas izveidošanas un atjaunošanas vēsturē, tāpēc manā ieskatā Latvijas karoga izkāršanas pienākums šajos datumos noteikti būtu saglabājams gan pie publisko personu ēkām, privāto tiesību juridisko personu un personu apvienību ēkām, gan pie privātpersonu dzīvojamām ēkām.

Ar cieņu,

tiesībsargs

Juris Jansons

Pakārkle 67201401